

сприйняття сучасного інформаційного простору, навички широкого використання сучасних медіа, включно із створенням власних медіа-продуктів, зокрема Інтернет-ресурсів, для індивідуального чи корпоративного самовираження, громадського, наукового чи мистецького життя.

Висновки... Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити, що зростаючі вимоги суспільства до підготовки молоді, спонукають до глибшого теоретичного і практичного вивчення компонентів медіакомпетентності та способів її набуття майбутніми педагогами. Власне задля забезпечення медіаосвіти й відповідно високого професійного рівня медіакомпетентності випускників вищих педагогічних навчальних закладів, слід наповнювати зміст освіти профільними курсами і спецкурсами, використовувати міжпредметні зв'язки й розробляти технологічно-методичний комплекс задля формування практичних умінь та навичок медіаосвітньої діяльності.

Література

1. Винтерхофф-Шпурк Петер. Медиапсихология. Основные принципы / Пер. с нем. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр. – 2007.
2. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя // Педагогика. – 2006. – № 9. – С. 55-60.
3. Коць М.О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – №1. – С. 52-55.
4. Кутькина О.П. Педагогические условия формирования медиакомпетентности будущих библиотечно-информационных специалистов: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Барнаул, – 2006.
5. Леготина Н.А. Педагогические условия подготовки студентов университета к реализации медиаобразования в общеобразовательных учреждениях. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Курган, – 2004.
6. Робак В. До питання про розвиток медіапедагогіки у Німеччині / Другий педагогічний конгрес / Збірник матеріалів конгресу. – Львів: ТЗОВ Камула, – 2006.
7. Стефановская Т.А. Классный руководитель: функции и основные направления деятельности. – М.: Изд. центр Академия, – 2006.
8. Федоров А.В. Классификация показателей развития профессиональных знаний и умений, необходимых педагогам для медиаобразовательной деятельности // Инновационные образовательные технологии. – 2006. – № 4. – С. 44-50.

Анотація

У статті розглядається проблема формування медіакомпетентності майбутніх учителів. Аналізуються теоретико-методологічні засади, компоненти та етапи її формування.

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования медиакомпетентности будущих учителей. Анализируются теоретико-методологические принципы, компоненты и этапы ее формирования.

Подано до редакції 1.11.2007.

© 2007

Федірчик Т.Д.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДИХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В СИСТЕМІ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” основною метою вищої школи є якісна підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності в різних галузях народного господарства, науки та культури [1]. Однак досягнення такого результату неможливе без висококваліфікованої діяльності викладачів вищих навчальних закладів. Відповідно, необхідне створення оптимальних умов для розкриття й реалізації потенційних можливостей, здібностей і потреб кожного педагога, який забезпечує навчально-виховний процес в умовах вищої професійної освіти. Тому, на сучасному етапі, стає закономірним підвищення інтересу вчених, організаторів вищої освіти та її безпосередніх практиків до проблем особистісно-професійного становлення молодого викладача вищої школи, який безпосередньо впливає на формування особистості майбутнього фахівця.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання, що стосуються особистісного та професійного становлення педагога, зокрема вищої школи, розглядалися у дослідженнях багатьох педагогів та психологів. Так, Е.Абдюшев, В.Антипова, Є.Бережнова, З.Ссарєва, Н.Кузьміна, А.Кузьмінський, Ю.Янковський описували структуру та зміст професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи; В.Галузинський, В.Гончаров, С.Григор'єв, М.Євтух, В.Колаховський, В.Кузнецов, Н.Ничкало, С.Смирнов досліджували процес педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів; В.Бабкіна, Є.Барбіна, В.Загвязинський, М.Срецький, М.Іванова, В.Ковальова, О.Пехота, Г.Скок, М.Сметанський вивчали проблеми вдосконалення професійної майстерності педагога вищої школи; Є.Вознесенська, А.Кабош, Ж.

Де Лансер, Р.Лалле, Ж.Леклерк розглядали процес професійно-педагогічного становлення викладачів вищої школи.

Формування цілей статті... Мета статті – розкрити сутність та види адаптації молодих викладачів вищої школи як складової їх професійно-особистісного становлення, визначити фактори впливу на ефективність цих процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Однак, не зважаючи на посилення інтересу науковців до проблеми формування педагогічних кадрів для системи вищої освіти, залишаються актуальними окремі питання професійно-педагогічного становлення викладача ВНЗ, зокрема є адаптація молодого викладача вищої школи до умов професійно-педагогічної діяльності в умовах класичного університету.

На даний час відоме лише дисертаційне дослідження С.Хатунцевої, яка розглянула педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, що має педагогічне спрямування.

Відповідно метою даної публікації є розкриття сутності поняття “адаптація до професійної діяльності”, висвітлення факторів, що впливають на її протікання та узагальнення умов та шляхів, які сприяють ефективній адаптації до умов професійної діяльності у ВНЗ.

Формування молодого викладача вищої школи, зокрема процес адаптації до професійно-педагогічної діяльності у ВНЗ, розпочинається в процесі професійної підготовки студентів під час навчання в магістратурі, а продовжується при здійсненні післядипломної освіти в ході науково-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

Якщо процес навчання в магістратурі для майбутнього викладача вищої школи регламентований Положенням Міністерства освіти про магістратуру, документами самого навчального закладу щодо організації навчально-виховного процесу для магістрантів і спрямований на засвоєння, на основі здобутих знань зі своєї спеціальності, психології та педагогіки вищої школи, методики викладання у ВНЗ, проходження асистентської практики, то його професійно-особистісному становленню вже в процесі професійно-педагогічної діяльності, будучи асистентом, приділяється недостатньо уваги на теоретичному і практичному рівнях.

Молодий викладач вищої школи – це той, який протягом не менше п'яти років своєї діяльності має безпосередній контакт зі студентською молоддю в різних іпостасях: і як викладач на семінарсько-практичних заняттях, і як куратор академічної групи, і як науковець при дослідженні суміжних наукових проблем, і як друг, який є старшим товаришем з мінімальною різницею у віці. Тому можна стверджувати, що молодий педагог – це той педагог, який перш за все, більше безпосередньо спілкується зі студентами, а отже й впливає на їх формування. Тому стверджуємо, що від того, як відбуватиметься становлення такого викладача, залежить розвиток його вихованців, тобто формування еліти суспільства.

Процес професійного та особистісного становлення педагога, як філософська категорія, що охоплює увесь процес формування та розвитку особистості, залежить від певних умов. У дослідженні В.В.Радула виділено такі умови становлення зрілості молодого вчителя як: соціально-економічні, освітні, політичні, культурні, конкретні [2, с.18]. За аналогією припустимо, що такі ж умови впливають і на молодого викладача вищого навчального закладу.

Однією з освітніх умов є адаптація молодого викладача вищого навчального закладу до тих умов, діяльності, взаємостосунків, з якими він стикається в процесі виконання професійних обов'язків.

Як зазначається в сучасному словнику з педагогіки Є.Рапацевича, “адаптація” походить від латинського слова *adarto* (приспосовую) і означає пристосування органу, організму, особистості чи групи зовнішніх умов, що змінилися. Розрізняють такі види адаптації: фізіологічну (приспосовування аналізаторів як зміна їх чуттєвості), соціально-психологічну (включення суб'єкта в нову групу), професійну (включення в нові умови діяльності) [3, 8].

Науково-методологічні основи процесу адаптації досліджені в фундаментальних працях вітчизняних психологів О.Абдулліної, К.Абульханової-Славської, Б.Ананьева, Є.Климова, Н.Левітова, О.Леонтьєва, К.Платонова, Г.Солодухової й ін., які розглядають з різних позицій психологічні механізми адаптації людини до зовнішніх умов і зв'язок понять “розвиток” і “адаптація”, стверджуючи при цьому, що адаптація є вираженням єдності взаємодіючих сторін (людини і соціального середовища) з притаманними йому суперечливими моментами, які забезпечують не лише зміну, але і розвиток обох сторін [4, 5, 6, 7, 9].

Адаптація особистості є специфічним процесом, оскільки особистість в процесі життєдіяльності зустрічається з необхідністю активного пристосування до різних елементів соціального середовища, які можуть бути виробничими, культурними, побутовими, сімейними тощо. Відповідно вченими, на основі системного аналізу С.Хатунцевої, виділені різні види адаптації. Так, Г.Медведев виділяє два види – соціальну й професійну; Л.Егорова – три: соціальну, професійну, соціально-психологічну; Д.Ольшанский – чотири: соціальну, психологічну, біологічну і фізіологічну; П.Кузнецов – сім: економічну, побутову, регулятивну, сексуальну, комунікативну, когнітивну, самореалізацій; О.Мороз – вісім: професійну, соціально-психологічну, соціальну, правову, суспільно-політичну, психофізіологічну, побутову, кліматогеографічну; В.Ащепков – шістнадцять:

психологічну, соціальну, дидактичну, методичну, наукову, специфічну, виховну, біологічну, фізіологічну, економічну, побутову, політичну, правову, етнічну, кліматогеографічну [10].

З точки зору системно-діяльнісного підходу ми вважаємо, що адаптація проявляється через:

- адаптацію до професійної діяльності;
- адаптацію до викладацького колективу (колег);
- адаптацію до студентського колективу;
- адаптацію до змісту науково-педагогічної діяльності.

Адаптація до професійної діяльності відбувається через формування готовності молодого викладача до її виконання. Компонентами структури педагогічної діяльності, за Н.В.Кузьміною та З.Ф.Єсарєвою, є гностичний, конструктивний, організаторський і комунікативний [11]. Спробуємо розкрити їх, враховуючи специфіку педагогічної діяльності у вищій школі, яка включає навчальну, виховну, методичну та науково-дослідницьку роботу.

Гностичний компонент передбачає систему знань та умінь викладача, які спрямовані насамперед на реалізацію пізнавальної діяльності, що є основою його професійної діяльності. Зокрема даний компонент пронизує дослідницьку діяльність викладача, оскільки спрямований на діагностування, аналіз, самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, навчально-виховного процесу, рівня навчальних досягнень студентів. Даний компонент є стрижнем всіх інших компонентів, оскільки впливає на рівень творчості при здійсненні викладачем всієї педагогічної діяльності.

Конструктивний компонент педагогічної діяльності викладача вищої школи забезпечує реалізацію таких важливих завдань у діяльності педагога як: структурування курсів, які він читає, підбір конкретного навчального матеріалу до теми, вибір методів, форм, прийомів, які є найефективнішими для конкретної ситуації, планування навчальної, виховної та дослідницької роботи.

Організаторський компонент слугує упорядкуванню, самоорганізації власної педагогічної діяльності, процесу навчання та виховання студентів. Наявність організаторських здібностей дозволяє вести успішну, ініціативну, повноцінну діяльність, яка в основному дає позитивні результати. Цікавим є факт, як зазначає вчений С.Д.Смирнов, що організаторські здібності, на відміну від гностичних та конструктивних, з віком знижуються [12, с.325]. Відповідно доцільним, на нашу думку є залучення молодих педагогів-науковців до педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах.

Комунікативний компонент є важливим при здійсненні різних видів педагогічної діяльності викладача вищої школи, адже від рівня комунікативності, стилю спілкування залежить легкість встановлення контактів зі студентами, викладачами-колегами, адміністрацією. Комунікативні здібності викладача допомагають не лише в передачі навчальної інформації студентам, але й в активізації їх навчально-пізнавальної діяльності, налагодженні наукових контактів з іншими науковцями, а також у викладенні різних наукових положень, поглядів, думок з досліджуваної наукової проблеми у власних публікаціях.

В умовах вищого навчального закладу колишній випускник, будучи молодим викладачем, проходить адаптацію до викладацького та студентського колективів. Даний процес досить складний оскільки для успішної роботи в колективі потрібні різноманітні ролі, функції, позиції. При цьому важливо, щоб викладачі та студенти діяли в тих чи інших ситуаціях не лише, виходячи зі свого власного життєвого та професійного досвіду, статусу, а й виявляли весь свій людський потенціал. Адже взаємостосунки, що налагоджуються у процесі спілкування "молодий викладач – студент" чи "молодий викладач – викладач-колега" досить часто впливають на самопочуття, інтерес до виконуваної діяльності, рівень її виконання, бажання самоудосконалюватися шляхом самоосвіти, самовиховання та й в цілому на ставлення до професійної діяльності в умовах ВНЗ. Важливим чинником ефективної адаптації, зокрема до колективу є налагодження спілкування, в нашому випадку – педагогічного спілкування, яке найбільш повно відображається комунікативним компонентом діяльності викладача. Педагогічне спілкування відіграє низку функцій, а саме: комунікативна (передача інформації у педагогічному процесі), виховна (вплив на формування особистісних якостей студентів), стимулююча (створення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів), експресивна (емоційний вплив на студентів, колег), управлінська (керівництво діяльністю студентів), контрольно-оцінювальна (аналіз результатів діяльності студентів), самопрезентація та задоволення потреби у спілкуванні.

Реалізуючи дані функції, педагог вищої школи користується авторитарним, ліберальним чи демократичним стилем спілкування. Залежно від рівня сформованості соціальної зрілості викладач починає проявляти певні ознаки власного педагогічного спілкування, яке дозволяє віднести його до одного з типів. Існують різні класифікації моделей викладачів щодо типів педагогічного спілкування, які в них переважають. За дослідженнями М.Талена є такі типи вузівських викладачів: "Сократ", "Керівник групової дискусії", "Майстер", "Генерал", "Менеджер", "Тренер", "Гід" [12, с.335-336].

На приналежність до того чи іншого типу впливають також особистісні якості педагога. Особистість викладача, на нашу думку, є своєрідним стрижнем професійності педагога, оскільки саме він визначає мету,

характер педагогічної діяльності та впливає на кінцевий результат. Система особистісних якостей викладача включає його ціннісні орієнтації, спрямованість, мотиви (соціальні, пізнавальні, професійні) та педагогічні здібності.

Адаптація молодого викладача до змісту професійної діяльності відіграє також неабияке значення, оскільки, на відміну від студентської діяльності, коли вчорашній випускник займався провідним видом діяльності професійним навчанням, діяльність викладача вищого навчального закладу включає декілька рівнозначних складових: викладацька (навчальна), виховна, дослідницька, науково-методична діяльності, що утруднює адаптацію до неї. Це пояснюється тим, що протягом навіть одного робочого дня викладач може займатися різними видами діяльності, виконуючи різні соціальні ролі.

Під викладанням більшість вчених розуміють діяльність педагога в процесі навчання, що полягає в постановці перед тими, хто навчається, пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою студентів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь та навичок.

Процес викладання на сучасному етапі змінив своє значення. Це пояснюється тим, що колись під викладанням розуміли передачу інформації від педагога до студента, де викладач відіграв функцію інформатора. Сьогодні від процесу викладання вимагають взаємодії, співпраці, співробітництва між педагогом і тим, хто навчається, що в свою чергу висуває перед педагогом завдання використання нових форм, методів, прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Не менш важливою та складною частиною педагогічної діяльності є виховна робота викладача, яка вимагає підбір змісту з урахуванням вимог суспільства до рівня вихованості молодих людей та студентського колективу. Для реалізації змісту виховання педагог зобов'язаний володіти уміньми добирати форми, методи, прийоми виховної роботи, що імпонували б тим, кого виховують. Даний вид діяльності реалізується при виконанні обов'язків куратора студентської академічної групи, а також при викладанні навчальних дисциплін та при проведенні індивідуальної роботи зі студентами.

Оскільки, всі вчені сходяться на думці, що будь-який педагог зобов'язаний працювати на творчому рівні, враховуючи вікові та індивідуальні особливості студентів, прогножуючи та аналізуючи результати їх навчально-пізнавальної діяльності та власної педагогічної діяльності, то одним із видів роботи педагога є постійне дослідження педагогічного процесу, його елементів та компонентів, що є основою науково-методичної роботи. Крім названих видів роботи науково-методична діяльність передбачає дослідження нових технологій, методів, форм навчання у вищій школі, видання науково-методичної продукції.

Дослідницька діяльність педагога чи не найскладніша для молодого викладача, оскільки потребує визначення наукової проблеми та теми дисертаційного дослідження, розробки методики експериментальної роботи, аналізу отриманих у процесі дослідження результатів та їх інтерпретації, написання та захист дисертації.

Адаптація молодого викладача ВНЗ, на нашу думку, залежить від взаємозв'язку між компонентами його професійно-особистісного становлення, а саме: педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистісних якостей викладача. Тому діяльність щодо підвищення ефективності професійно-особистісного становлення молодого викладача та його адаптації як складової даного процесу необхідно здійснювати у трьох площинах: удосконалювати педагогічну діяльність, впливати на тип педагогічного спілкування, розвивати особистісні якості викладача-початківця.

Вважаємо, що одним із шляхів є науково-методична робота у вищому навчальному закладі, в системі якої повинна здійснюватись робота з молодими викладачами з метою підвищення їх професійної компетентності, впливу на процес протікання адаптації в ролі викладача та становлення як науковця та педагога. Дана робота включає декілька напрямів: діагностичну, навчально-методичну, психолого-тренінгову діяльності.

Діагностика спрямована на вивчення особистісних якостей молодих викладачів, їх професійної придатності, адаптивності до науково-педагогічної діяльності; виявлення труднощів, що зустрічаються в процесі викладання, виховання, здійснення досліджень в умовах вищого навчального закладу.

Результати проведення діагностичної діяльності мають лягти в основу навчально-методичної та психолого-тренінгової.

Навчально-методична діяльність передбачає створення та проведення науково-методичних семінарів для молодих викладачів, де розглядатимуться методологічні проблеми педагогіки, психології, методики викладання окремих навчальних дисциплін; методичні аспекти розробки та впровадження нових педагогічних технологій вищої школи, видання методичної продукції (навчальних посібників, методичних рекомендацій до курсів, підручників тощо).

Психолого-тренінгова діяльність має на меті проведення тренінгів щодо удосконалення стилів спілкування зі студентами, колегами; розвитку позитивних якостей особистості; формування умінь впливати на колектив; здійснення власного саморозвитку як особистості, так і професіонала.

Висновки... Отже, на формування молодого педагога вищої школи, зокрема на його адаптацію впливає багато факторів, які необхідно враховувати, організовуючи роботу з підвищення їх професійної майстерності.

Проблема становлення молодого викладача як професіонала досить багатоаспектна й потребує подальших досліджень, зокрема вивчення та перевірки на практиці умов та шляхів здійснення наступності між професійною підготовкою майбутнього викладача у процесі навчання в магістратурі та післядипломною освітою в умовах науково-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, на що й будуть спрямовані подальші публікації.

Література

1. Закон України "Про вищу освіту" /Основні чинні кодекси і закони України. – К., 2003. – 976 с.
2. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя. – К.: Вища школа, 1977. – 269 с.
3. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. – Минск: Современное слово, 201. – 928 с.
4. Абульханова-Славская К.М. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
5. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1980. – 230 с.
6. Климов Е.А. Психология профессионализма. – М., 1996. – 400 с.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
8. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М., 1986. – 254 с.
9. Солодухова О.Г. Психология становления личности молодого учителя в процессе профессиональной адаптации: Автореф.дис. ...докт. психол. наук. – К., 1998. – 34 с.
10. Хатунцева С.М. Педагогичні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі: Дис. ...канд. пед. наук. – Харків, 2004. – 204 с.
11. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1970. – 114 с.
12. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. – М.: – Академия, 2005. – 400 с.

Анотація

У статті розкривається сутність та види адаптації молодих викладачів вищої школи як складової їх професійно-особистісного становлення, визначаються фактори впливу на ефективність цих процесів.

Аннотация

В статье раскрывается сущность, виды адаптации молодых преподавателей высшей школы как составляющей его профессионально-личностного становления; определяются факторы влияния на эффективность этих процессов.

Подано до редакції 13.09.2007.

© 2007

Цимбал О.Ю.

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ТА СТУДЕНТА ДО РОБОТИ ЗА ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сьогоднішньому етапі розвитку українського суспільства технократична орієнтація системи вищої освіти вступила в протиріччя з сучасними потребами людини, суспільства й держави, відтворюючи й підтримуючи своїми методами тенденцію духовного зuboжіння суспільства. Вхідження у світовий освітній простір супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Необхідністю стала відкритість системи вищої освіти, зміна педагогічних орієнтирів у вихованні молоді. В перехідний період підвищується роль особистості, активізуються процеси гуманізації суспільства. Найважливішою складовою педагогічного процесу стає особистісно орієнтована взаємодія викладача і студента. Однією з пріоритетних *проблем* виховання стає розвиток активної особистості, яка прагне до самореалізації, що вирішується через реальне освоєння особистісно-орієнтованого підходу до навчання у вузах.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз психолого-педагогічної літератури та позицій науковців показує, що ними досліджуються проблеми інноваційних змін в освіті, зокрема умови формування якісно нової освітньої ситуації, що буде максимально орієнтувати студента (учня) на формування власних професійних, навчальних компетенцій, сприяти розвитку його особистості, а значить – формувати його як активного суб'єкта педагогічного процесу.

Формулювання цілей статті... Завданням даної статті є докладний аналіз основних сучасних позицій та поглядів в науковій літературі на зазначену проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження... Всі дослідники у принциповому відношенні сходяться в одному: інноваційні зміни є за своєю суттю радикальними.